

řeckého konstruovali. B. odkazuje, že pro existenci velkozávodů s velkým počtem dělnictva není naprosto nepochybných pramenných dokladů, že oni domnělí továrníci koží, lamp atd. byli vesměs malovýrobci, že by »řemeslnická otázka« — zatlačování drobné výroby velkou — nebyla zůstala beze stopy ani v athénské eklesii, většinou z malých řemesníků a rolníků se skládavší, ani u řečníků a básníků, se zálibou předměty denního života spisovného se obírajících (Aristofanes!). Dokonce pak odsuzuje B. pokus vypočítavati na základě namáhavě rekonstruovaných textů o pachtovní sumě cla — neznámo, zda jen přístavního, či vůbec hraničního — hodnotu vnějšího obchodu attického. Beloch pojímaje zboží starověké ve smyslu moderním zapomněl, že nejdůležitějším tržebním zbožím starověku byl člověk (otrok), a Bücher dovozuje, že i ostatními předměty dovozu byly nikoliv průmyslové suroviny, nýbrž obilí, jemnější potřeby životní a materialie ke stavbě lodí, a o průmyslu na vývoz pracujícím že vůbec nemůže býti v té době (r. 500 — 300 př. Kr.) ani řeči, vývozním zbožím jest hlavně olej a víno. Jak pořádku bylo tehdy dob klidných neválečných, v poradách lidu a v řečech doby Démosthenské nelze spatřiti ani jediné narážky na vývozní zájmy athénské velkopřemyslu, v podmínkách míru po válkách není ani jediné, která by se týkala budoucího zabezpečení cizích odbytišť pro průmysl, kdežto útrapy válečné pro rolnictvo nijak se nezamlčují. Konečně jest nepochopitelným pramenů a poměrů mluvit o průmyslových střediskách starořeckých; na př. milétské předení a tkaní vlny v koberce a roucha bylo domácím zaměstnáním ženským, jehož přebytky — jako vůbec v domácnostní výrobě — dle všeho na trh přicházely a které umělostí svou došlo proslulosti tak, že i jiného původu výrobky, byly-li dokonalé jakosti, milétskými byly nazývány a pod.

Tolik co do hospodářského nazírání na poměry klasického starověku. Stručněji polemizuje zatím B. s ostatními dvěma opponenty svých teorií historickovývojových: s Belowem o tom, zdali a do kdy převládalo řemeslo námezdné nad obchodnickým, a s W. Sombartem, který zásadně potírá celé Bücherovo rozdělení stupňů hospodářského vývoje, a jehož názory (v Archiv für soc. Gesetzg. u. Stat. 1899 str. 1 — 52 a 310 — 405) vyložíme při jiné příležitosti. Na konec nelze pominouti mlčením podrážděný ton polemických částí B. pojednání, silně kontrastující s jinakým jemným a svěžím jeho výkladem.

J. Gruber.

Gustav Stresemann: Die Warenhäuser. Ihre Entstehung, Entwicklung und volkswirtschaftliche Bedeutung (Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, LVI., č. 4.).

Tak zvané obchodní domy nebo velkobazary, jež lze definovati jako detailní obchody velikého rozsahu, zabývající se odbytem zboží nejrůznějšího druhu, jsou v posledních letech předmětem četných stížností maloobchodníků, kteří v nich vidí prameny nebezpečné soutěže. Obchodní domy objevily se nejprve ve Francii a v Anglii. Tak v Paříži byl již v letech čtyřicátých otevřen podobný modní velkobazar, r. 1855 založeny byly dosud trvající Grands Magazins du Louvre a za dob druhého císařství následovaly jiné podniky toho druhu. Závody tyto měly veliký vliv na pařížský vkus a modu a čítaly mezi své odběratele kruhy nejelegantnější i nejprostší. Dnes zaujímají ve směru tom četná místa obchodní domy Au bon marché, komanditní společnost s kapitálem 20 milionů franků a s ročním obratem (r. 1898) 170 milionů franků, pak Printemps s obratem (1889) 60 milionů franků. V Anglii mají obchodní domy podklad společenstevní, vzniknuvše namnoze z konsumních spolků. Tak Civil Service Supply Association, obchodující hlavně ve zboží koloniálním s obratem (r. 1899) 1,775.000 £ a se 1470 zřízenci, pak Navy Cooperative Society založená 1872 s obratem (1899) 3,277.000 £, Junior Army and Navy Stores založené 1879 s obratem (1889) 600.000 £. Tyto velkobazary prodávají vše možné: látky, oděvy, nádobí, nábytek, hodiny, skvosty, voňavky,

hudební nástroje, knihy, galanterní zboží, potraviny, tabák, uhlí, ekvipáže, hračky, náhrobky a t. d. Také v Americe, Belgii, Itálii, Dánsku setkáváme se s velkobazary. V Německu jest tento typ poměrně nevelikého ještě stáří, za to jest zde vývoj a vznik velkobazarů velmi rychlý. Z prvu převládala organizace společenstevní (důstojnický, úřednický velkobazar), později akciová. Tak t. zv. císařský bazar založený 1891 v Berlíně s akciovým kapitálem 4 milionů marek, jenž však záhy upadl v konkurs. V poslední době prosluly velkobazary Tietzův a Wertheimův s četnými filiálkami.

Odpůrci velkobazarů podkládají jim jakožto podstatný znak obchodní nesolidnost. V mnohých případech jest tomu tak, ale ne vždy. Úspěch velkobazarů zakládá se spíše v jich zvýšené hospodářské výkonnosti. Ovšem padají na váhu jisté příznaky nekalé soutěže, jako nezřízená reklama, prodávání lákavých výrobků pod výrobní cenou; ale jiné pro úspěšný vývoj tohoto odvětví rozhodující momenty leží v podstatě jeho samé. Tak prodej za pevné, předem označené ceny, brání zpět zboží nekonvenujícího, ale i poměrně levnější ceny než jinde z důvodu výroby a nákupu ve velkém, organisované zasýlatelství na venkov a ovšem i účinná reklama. Tato nespočívá jen v obyčejných způsobech nádherných výkladů, horlivé inserce, hojných agentů a t. d., nýbrž zejména i ve volně přístupné výstavě zboží, ježto velkobazary každému, i nekupci, jsou otevřeny. Ano jsou zde pro obecnost i čítárny, restaurace a j. v.

Se stanoviska národohospodářského padá na váhu především poměr velkobazarů k výrobě. Z pravidla velkobazary nevyrábějí samy, nýbrž jsou jen podniky obchodními, ale stojí za to v přímém styku s továrníky, takže meziobchod ve velkém zcela vylučují. Tento trpí tedy vývojem velkobazarů především. Ale také továrníci stěžují si do velkobazarů, že je nutí k výrobě méně solidních výrobků, že je, jsouce kapitálově silnější, než drobní obchodníci, utlačují, zejména ve směru stlačování cen, že diktují modu a t. d. Naproti tomu ovšem velkobazary zase zvyšují a regulují odbyt a tudíž i výrobu.

Nejobyčejnější výtká velkobazarům se však činí, že poškozují obchod v drobném. Tu by ovšem bylo třeba zodpověditi zásadní otázku, je-li obchod v drobném vůbec národohospodářsky prospěšen, či spíše nutným zlem. Že velkobazar ušetřením nákladů správních a levnějším nákupem za hotové jest schopen za levnější ceny prodávati než drobný obchod, jest statisticky dokázáno. Tím samým nehledíc ke kapitalistické své převaze jsou velkobazary ovšem schopny maloobchody poškozovati, třeba s druhé strany nelze popírati, že různými prostředky lákají zase k hojnějšímu nákupu a tím potřeby konsumentství zvyšují. Není pochyby také, že na obecné tísní maloobchodnictva a jeho statisticky prokázaného ubývání značný podíl mají právě velkobazary, ačkoliv svalování veškeré viny na ně v příčině této jistě jest upřílišněno. Jest to i soutěž maloobchodů samých, obchod podomní, splátkový a jiné příčiny, které maloobchodu ubírají půdy.

Proto se velkobazary staly záhy středem útoků maloobchodnictva a činěny pokusy zejména v Prusku čeliti jich vzrůstu a vývoji politikou daňovou. Ovšem zákonná definice velkobazaru byla dosti nesnadna a vzata za kritérium četnost druhů zboží, které obchod takový má na skladě. V sociálním směru naproti svým zřízencům mají velkobazary nepříznivý účinek, že tito z pravidla pozbývají možnosti dosažení samostatného postavení, naproti tomu jsou jich poměry služební a hmotné urovnanější, než v obchodech malých a ani postup úřední není vyloučen.

Celkem lze říci, že velkobazary nejsou umělými produkty a přechodnými zjevy, nýbrž že souvisejí s celým novodobým vývojem hospodářským. Tím dáno jest také stanovisko, jež k vývoji jich zaujatí má národohospodářská politika státu. Proto dle autora jest i daňová politika, která má za hlavní účel vývoj velkobazarů obmezovati a potlačovati, povážliva.

C. H.